

Klub Przyrodników

ul. 1 Maja 22, 66-200-Świebodzin

Konto: BZ WBK SA o/Świebodzin nr 28 1090 1593 0000 0001 0243 0645

tel./fax 068 3828236, e-mail: kp@kp.org.pl, [http:// www.kp.org.pl](http://www.kp.org.pl)

Świebodzin, 19 marca 2021 r.

Małgorzata Golińska
Główny Konserwator Przyrody
Ministerstwo Klimatu i Środowiska

W związku z udostępnionym do konsultacji publicznym projektem planu ochrony Wielkopolskiego Parku Narodowego, przedstawiam następujące uwagi i wnioski:

1. Proponowany §2 rozporządzenia uzależniałby faktyczną treść normy rozporządzenia od stanowiska dyrektora Wielkopolskiego Parku Narodowego, tj. innego organu, niż organ właściwy do wydania rozporządzenia. Ten paragraf z przyczyn legislacyjnych nie powinien być wprowadzany. Nie jest też potrzebny merytorycznie. Nie ma powodu, by ustalenia do planów i studiów przestrzennych miały się nie stosować do planów i studiów uzgodnionych wcześniej przez park narodowy. To przecież dyrektor parku opracował projekt planu ochrony; jeśli więc ustalenia, które zapisał w rozdz. 12, mają sens merytoryczny, to nie powinien był uzgodnić niczego, co byłoby z nimi sprzeczne.
2. Uzasadnienie projektu powinno objaśniać specyfikę Parku i uzasadniać przyjęte rozwiązania, a nie tylko opisywać formalną strukturę i zawartość planu. W szczególności powinno ono wyjaśniać:
 - 1) Zastosowane podejście do wyznaczenia obszarów ochrony ścisłej, czynnej i krajobrazowej – jakich dokonano zmian w stosunku do stanu obecnego i dlaczego? Jaka jest powierzchnia objęta poszczególnymi rodzajami ochrony? Wyjaśnienia wymagają powody zastosowania ochrony krajobrazowej, a nie czynnej, na gruntach Skarbu Państwa będących w użytkowaniu wieczystym WPN – z zasady takie grunty powinny być przeznaczone do ochrony przyrody, czego ochrona krajobrazowa nie zapewnia. Jaką formą ochrony objęto grunty rolne będące w użytkowaniu wieczystym WPN?
 - 2) Mechanizmy powstawania zagrożeń wewnętrznych. Treść rozdz. 4 sugeruje, że w granicach Parku tolerowane są zjawiska stanowiące zagrożenia, np. uprawa gleby w sposób powodujący jej erozję, lokalizacja przemysłowych obiektów chowu zwierząt, wędkowanie z nadmiernym zanęcaniem, przekształcanie łąk na grunty orne, lokalizowanie zespołów zabudowy lotniskowej, zabudowa brzegów jezior. Wymaga wyjaśnienia, dlaczego sam reżim prawny parku narodowego nie zapobiega skutecznie tym zagrożeniom.

- 3) Długoterminową wizję ochrony, której elementem jest plan. Należałoby wyjaśnić bliżej przyjętą strategię unaturalniającej przebudowy drzewostanów. W szczególności: czy ochrona ekosystemów leśnych WPN zmierza w długiej (w jakiej konkretnie?) perspektywie czasowej do takiego unaturalnienia drzewostanów, które będzie oznaczać wygaszanie dalszej potrzeby wykonywania w nich działań ochronnych (naszym zdaniem należałoby oczekiwać takiego właśnie celu długookresowego)?
- 4) Najważniejsze istniejące zagadnienia problemowe i konfliktowe oraz przyjęty kierunek ich rozwiązywania (np. długofalową wizję zabudowy w granicach WPN, funkcjonowania gruntów obcej własności w granicach WPN, funkcjonowania dróg publicznych w granicach WPN).

Ponieważ uzasadnienie projektu nie wyjaśnia w/w aspektów, nie jest możliwe wyrobienie sobie pełnej opinii o projekcie planu.

3. Cele ochrony ekosystemów wodnych (Rozdział 1, pkt. 1.5) sugerują uzupełnić o zachowanie lub odtworzenie naturalnych procesów hydromorfologicznych. Zwracam uwagę, że tak określony cel powinna realizować np. renaturyzacja rzeki Trzebawki, wymieniona jako jeden ze sposobów zapobiegania zagrożeniom.
4. Wśród celów ochrony krajobrazów WPN powinny znaleźć się, wyraźnie wyartykułowane:
 - 1) Zachowanie, w bezpośrednim sąsiedztwie aglomeracji poznańskiej, starodrzewiowego krajobrazu leśnego z elementami naturalności. Jest to obecnie podstawowa funkcja społeczna WPN; umożliwia on kontakt z (unikatowym w porównaniu z innymi terenami leśnymi w okolicach Poznania) krajobrazem „lasu sprawiającego wrażenie naturalnego”. O wrażeniu tym decyduje liczne występowanie drzew starych, wizualnie widoczne ilości martwego drewna leżącego i stojącego, obecność drzew obłamanych, zahubionych itp., brak wizualnych śladów presji ludzkiej, np. cięć w drzewostanach. taka fizjonomia krajobrazu leśnego jest istotna społecznie, nawet gdy jest tylko subiektywnym wrażeniem, a w rzeczywistości las jest np. drzewostanem starym, ale niezgodnym z siedliskiem;
 - 2) Zachowanie, w bezpośrednim sąsiedztwie aglomeracji poznańskiej, harmonijnego i bioróżnorodnego krajobrazu rolniczego, bez przejawów urbanizacji;
 - 3) Zachowanie nasycenia krajobrazów Parku drobnymi elementami przyrodniczymi i kulturowymi, jak: stare drzewa, aleje przydrożne, kapliczki przydrożne.
5. W planie ochrony parku narodowego bardzo ważnym zagadnieniem jest sposób określenia „norm i celów” dotyczących warunków wodnych dla ochrony Parku i poszczególnych elementów jego przyrody. Gdy bowiem zostaną one określone w planie ochrony parku, to staną się celem środowiskowym, o którym mowa w art 61 ustawy Prawo wodne (dalej PW). W konsekwencji:
 - a) zapewnienie ich osiągnięcia stanie się obowiązkiem właściciela wody (art. 231 PW), w szczególności jednostek Wód Polskich;
 - b) będą musiały być uwzględnione w planowaniu gospodarowania wodami (art. 316 PW), w tym ujęte w planach gospodarowania wodami (art. 318 PW), planach utrzymania wód (art. 327 PW);
 - c) ich osiągnięcie będzie musiało być monitorowane i oceniane (art. 349 PW);
 - d) będą mogły być podstawą nałożenia na odprowadzających ścieki wymogu mierzenia ich wpływu na wody (art. 101.2 PW);
 - e) będą musiały być uwzględnione w koordynacji ochrony przed powodzią (art. 164 PW) i zarządzania ryzykiem powodziowym (art 172 PW);

- f) będą musiały być uwzględniane przy projektowaniu, wykonywaniu i utrzymywaniu urządzeń wodnych (art 187 PW) oraz przy planowaniu, wykonywaniu oraz utrzymywaniu urządzeń melioracji wodnych (art 198 PW), a także przy ewentualnej regulacji wód (art 236 PW);
- g) będą musiały być uwzględniane przy utrzymywaniu wód (art. 226 i 227 PW);
- h) będą mogły być podstawą do cofnięcia lub ograniczenia pozwoleń wodnoprawnych, o ile okresowy przegląd (art. 416 PW) wykaże że osiągnięcie tych celów jest zagrożone;
- i) w związku z ujęciem planach gospodarowania wodami, będą wiążące przy wydawaniu pozwoleń wodnoprawnych (art. 396 PW);
- j) będą podstawą do sprzeciwu wobec zgłoszeń wodnoprawnych zagrażających osiągnięciu tych celów (art. 423 PW);
- k) będą badane w ramach ocen wodnoprawnych (art 425 PW), a zagrożenie dla osiągnięcia tych celów będzie podstawą do odmowy zgody wodnoprawnej.

Wszystkie w/w skutki dotyczyć będą nie tylko wód w granicach Parku, ale będą działać także poza Parkiem a nawet poza jego otuliną, w zakresie związanym z wpływem na warunki wodne w Parku. Opierając się na wskazanych wyżej podstawach prawnych, Park będzie mógł domagać się od administracji wodnej i Wód Polskich, a także od użytkowników urządzeń wodnych, zapewnienia właściwych warunków wodnych w Parku – jednak tylko w takim zakresie, w jakim żądanie takie da się wywieść z „norm i celów” ujętych w planie ochrony Parku. Możliwość ta może być bardzo ważna dla skutecznej realizacji ochrony Parku w zakresie warunków wodnych. Dlatego konieczne jest zadbanie, by „normy i cele” dotyczące warunków wodnych odpowiednio ująć w planie ochrony, tj. by były one w planie ochrony zapisane w sposób konkretny i jednoznaczny.

Przeglądu i uzupełnienia pod tym kątem wymaga cały projekt planu, szczególnie cele ochrony (rozdz. 1), sposoby minimalizacji zagrożeń (rozdz. 4), warunki właściwego stanu przedmiotów ochrony Natura 2000 (rozdz. 5).

6. Projekt planu identyfikuje, że jednym z poważnych zagrożeń wewnętrznych Parku jest *„niewłaściwe użytkowanie gruntów [rolnych] skutkujące degradacją gleb, ograniczeniem różnorodności biologicznej, a także zanikiem cennych łąkowych zbiorowisk roślinnych”*. W tej sytuacji należałoby zapewnić, że „niewłaściwe użytkowanie gruntów” przynajmniej nie będzie w żaden sposób wspierane w ramach instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej UE. Instrumentem do tego są tzw. wymogi wzajemnej zgodności, wykluczające np. dopłaty bezpośrednie do gruntów użytkowanych niezgodnie z przepisami obowiązującymi dla obszarów chronionych (w tym obszar Natura 2000, park narodowy). Aby przepisy te mogły znaleźć zastosowanie, plan musiałby w jednoznaczny sposób określać, jakie sposoby gospodarowania na gruntach rolnych są właściwe i dozwolone, a jakie są niewłaściwe.

W szczególności, dla użytków rolnych obcej własności plan powinien wskazywać działania obligatoryjne (zachowujące charakter terenu, stające się elementem warunkowości płatności Wspólnej Polityki Rolnej) i działania fakultatywne (mogące być przedmiotem dodatkowych dobrowolnych płatności typu kontraktowego, np. działań rolno-środowiskowo-klimatycznych). Natomiast dla gruntów parku narodowego wydzierżawianych rolnikom, plan powinien ustanawiać ochronę czynną i ustalać odpowiednie formy ekstensywnego użytkowania rolniczego (także jeśli miałyby być realizowane przez dzierżawców, a nie przez sam Park) jako działania ochronne.

7. Konsekwencją wymienienia gatunków roślin, grzybów i zwierząt jako „gatunków o szczególnym znaczeniu” na liście *„gatunków specjalnego zainteresowania”* (rozdz. 1, pkt 2.7, 2.9., 2.11) powinno być przynajmniej monitorowanie przez Park populacji wszystkich tych gatunków. Wnosimy o wyraźne zapisanie działania polegającego na monitorowaniu populacji wszystkich wymienionych w ten sposób gatunków.

8. Wnioskujemy o rozważenie rozszerzenia listy przedmiotów ochrony obszaru Natura 2000 Ostoja Rogalińska. Wydaje się, że WPN w skali Wielkopolski ma istotne znaczenie np. dla populacji: zimorodka, bąka, bociana białego, bociana czarnego, błotniaka stawowego, żurawia, derkacza, dzięcioła czarnego, gąsiora – gatunki te powinny być uznane za przedmioty ochrony, a w ich przypadku wysoka jakość siedlisk, jakie znajdują w parku narodowym, powinna być przesłanką przeważającą nad niewielkim procentem ich populacji krajowej objętym granicami Parku (co wynika tylko z niewielkiej powierzchni obszaru).

9. Odwołując się do podziału Parku na oddziały i pododdziały (dotyczy rozdziału 2, ale także innych), trzeba załączyć w rozporządzeniu mapę określającą ten podział albo co najmniej co najmniej wskazać trwale, publicznie dostępne źródło tego podziału. Akt prawny musi być promulgowany, co znaczy że w żadnej swojej części nie może odwoływać się do niedostępnych informacji. Nie wystarczy wyjaśnienie, że *„Obszar Parku jest podzielony na oddziały oznaczone liczbami lub liczbami i wielkimi literami oraz pododdziały oznaczone małymi literami, zgodnie z mapą przeglądową Parku. Liczba bądź liczba i wielka litera bez małych liter oznaczają cały oddział”*.

10. W rozdz. 4, opisującym zagrożenia dla Parku:
 - 1) Jako zagrożenie wewnętrzne zidentyfikowano erozję gleb, związaną z użytkowaniem rolniczym. Wymaga wyjaśnienia, w jaki sposób powstaje to zagrożenie, tj. czy istnieje ono na gruntach Parku dzierżawionych rolnikom, czy na gruntach cudzych. Co do zasady, niedopuszczalne wydaje się wydzierżawianie gruntów Parku do działalności generującej jakiegokolwiek zagrożenie dla Parku;
 - 2) Jako sposób minimalizacji wewnętrznego zagrożenia zanieczyszczeniem wód i gleb wskazano *„Dążenie do ograniczenia lokalizacji nowych obiektów przemysłowego chowu zwierząt”*. Dlaczego tylko „dążenie do...”, jeżeli w granicach Parku lokalizowanie takich obiektów nie powinno w ogóle być możliwe? Jak dochodzi do generowania zagrożenia?
 - 3) Zabudowa terenów wiejskich i rolniczych skutkuje nie tylko zmniejszeniem powierzchni biologicznie czynnej, ale przede wszystkim ograniczeniem przestrzeni dostępnej dla antropofobnych gatunków dzikich zwierząt, a także generowaniem oddziaływań typowych dla obecności ludzkiej (np. gatunki synantropijne, zwierzęta domowe, źródła światła);
 - 4) Jako sposób zapobiegania zagrożeniom niewłaściwego użytkowania gruntów rolnych, projekt planu wymienia *„Kreowanie polityki rolnej zgodnej z interesem ochrony przyrody dla gruntów rolnych oddawanych w dzierżawę; wprowadzenie działań ograniczających przeorywanie łąk i podsiew traw, Propagowanie stosowania nawozów naturalnych i organicznych w uprawach rolnych”*, tak jakby były to działania do stopniowego wdrażania po ustanowieniu planu. Tymczasem, podstawowym narzędziem w tej sprawie powinien być sam plan ochrony – jasno i jednoznacznie określając, jakie zasady ochrony przyrody powinny być przestrzegane na gruntach rolnych w parku, że użytki zielone w Parku są w całości „przyrodniczo cenne”; że nawożenie mineralne stanowi zagrożenie dla wartości chronionych w Parku. Wtedy, ale tylko wtedy, wymienione niekorzystne zjawiska będzie można ograniczać za pomocą tzw. instrumentów wzajemnej zgodności i warunkowości, istniejących we Wspólnej Polityce Rolnej UE.
W szczególności, zaorywanie łąk ogranicza już obecnie obowiązujący zakaz przekształcania lub zaorywania trwałych użytków zielonych *„wyznaczonych jako cenne na obszarach Natura 2000”*. Plan ochrony parku narodowego, stający się planem ochrony obszaru Natura 2000, powinien w jasny i jednoznaczny sposób wyznaczać „cenne użytki

zielone”, do których ma zastosowanie tej przepis (nie tylko na gruntach we władaniu Parku, ale także na gruntach obcych w granicach Parku).

- 5) Jeżeli na niektórych akwenach Parku dopuszcza się wędkowanie, to sposobem eliminacji zagrożenia „*Postępująca eutrofizacja wód powierzchniowych*” powinno być także wykluczenie możliwości stosowania zanęt wędkarskich. Ładunek biogenów wprowadzanych z zanętami może być znaczący.
 - 6) Nie jest jasne, w jaki sposób na terenie parku narodowego może w ogóle dochodzić do zabudowy brzegów jezior, tj. dlaczego nie przeciwdziała jej sam reżim prawny parku narodowego. W jaki sposób realizowane będzie „*Przeciwdziałanie zabudowie brzegów jezior*”?
 - 7) Podstawową metodą ograniczania zagrożenia „*Pogarszanie jakości krajobrazu przez nielegalnie wybudowane obiekty budowlane*” powinno być konsekwentne i bezkompromisowe dążenie do likwidacji tych obiektów.
 - 8) Słusznie zidentyfikowano, że w ekosystemach leśnych Parku zagrożeniem jest wciąż „*Niewielka ilość martwego drewna w ekosystemach leśnych*”. Dotyczy to jednak nie tylko siedlisk przyrodniczych Natura 2000, ale wszystkich lasów, zagrożenie należałoby też identyfikować szerzej – jako „*Niewielka ilość martwego drewna oraz mikrosiedlisk nadrzewnych w ekosystemach leśnych*”, tak by obejmowało również deficyt: dziupli, wypróchnień, obłamań konarów, drzew zahubionych, wnek w szyi korzeniowej itp. mikrosiedlisk typowych dla lasów naturalnych, a eliminowanych w gospodarce leśnej. Metodą ograniczania zagrożenia powinno być nie tylko pozostawianie w ekosystemach leśnych naturalnie wydzielających się martwych drzew, ale także pozostawianie drzew zamierających, uszkodzonych, wykrotów i złomów i in. drzew biocenotycznych, a także umożliwienie naturalnego zesterzenia się części drzew (nawet przy niezgodności drzewostanu z siedliskiem), by mikrosiedliska nadrzewne miały szansę się na nich z wiekiem wytworzyć.
11. Wydaje się, że ujęcie odpowiednich zagrożeń i sposobów przeciwdziałania w rozdz. 4 ma istotne konsekwencje prawne, a przynajmniej znacznie wzmacnia przyszłą pozycję prawną parku narodowego w kwestiach:
- 1) Uznania parku narodowego za stronę w postępowaniach administracyjnych, dotyczących np. otuliny. Jeżeli art 8e.1 u.o.p. stanowi „*Dyrektor parku narodowego realizuje ustalenia planu ochrony (...)*”, to ma on interes prawny i obowiązek przeciwdziałania określonym w planie zagrożeniom. Zagadnienie jest jednak słabo ugruntowane w dotychczasowym orzecznictwie. W innych parkach narodowych istnieją precedensy uznania dyrektora parku narodowego za stronę np. zezwolenia na wycinkę drzew w otulinie, na podstawie samego tylko merytorycznego wpływu na funkcjonowanie otuliny, nawet bez odwołań do planu ochrony (II OSK 1139/09 - Wyrok NSA z 2010-07-15 i poprzedzający wyrok WSA w Krakowie), zapisy w planie dodatkowo wzmacniałyby przesłanki;
 - 2) Zakresu, w jakim uzgodnienie dyrektora parku (a nie tylko jego opinia) będzie wymagane wobec studiów i planów zagospodarowania przestrzennego. Studia i plany w otulinie wymagają uzgodnienia „*...w zakresie ustaleń tych planów, mogących mieć negatywny wpływ na ochronę przyrody parku narodowego*”. Nie powinno być wątpliwości, że zapisy projektów studiów i planów przestrzennych dotyczące parku i otuliny, a objęte listą wskazanych w planie ochrony zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych, wymagać będą uzgodnienia z dyrektorem parku. W pozostałym zakresie prerogatywa uzgadniania może jednak być kwestionowana, np. przez podmioty opracowujące studia i plany, a w konsekwencji mogą one nie trafić do uzgodnienia;
 - 3) Podstaw prawnych do ewentualnej odmowy uzgodnienia studiów i planów, a także decyzji WZ. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, ewentualna odmowa uzgodnienia

musi mieć podstawy faktyczne i prawne. Zapisy planu ochrony parku narodowego są zwykle uznawane w tej roli. Przy braku zapisów w planie ochrony, istnieje podwyższone ryzyko, że odmowa uzgodnienia może się nie ostać w postępowaniu odwoławczym lub uzgodnieniowym;

- 4) Opiniowania planów łowieckich dla obwodów graniczących z parkiem narodowym (moc ewentualnych opinii dyrektora parku narodowego wyrażanych w trybie art. 81.11.1 ustawy Prawo Łowieckie będzie większa, jeśli plan ochrony wskaże np. zagrożenie w postaci polowań przy granicy parku narodowego na zwierzęta wychodzące z parku narodowego; albo gdy wskaże nadmierne liczebności obcych gatunków w sąsiedztwie Parku jako zagrożenie dla przyrody parku narodowego);
- 5) Zakresu decyzji rozważanych co do konieczności zbadania oddziaływania na obszar Natura 2000. Zgodnie z art. 96.1. ustawy o ocenach oddziaływania na środowisko „*Organ właściwy do przyjęcia zgłoszenia, o którym mowa w art. 72 ust. 1a, oraz do wydania decyzji wymaganej przed rozpoczęciem realizacji przedsięwzięcia, innego niż przedsięwzięcie mogące znacząco oddziaływać na środowisko, które nie jest bezpośrednio związane z ochroną obszaru Natura 2000 lub nie wynika z tej ochrony, jest obowiązany do rozważenia, przed wydaniem tej decyzji oraz przed przyjęciem tego zgłoszenia, czy przedsięwzięcie może potencjalnie znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000*”. Wymienienie w planie ochrony jako zagrożenia dla przedmiotów ochrony Natura 2000 jest oczywistą przesłanką potencjalnej możliwości oddziaływania na obszar Natura 2000, a tym samym pociąga za sobą obowiązek uruchomienia procedury zasięgnięcia opinii RDOŚ w sprawie potrzeby oceny (art. 96, 97 ustawy o.o.ś.);
- 6) Przesłanki do ewentualnego nakazywania przez RDOŚ wstrzymania działań lub/i podjęcia procedur naprawczych wobec działań podjętych niezgodnie z ustaleniami planu ochrony na obszarze Natura 2000 (art 37 u.o.p.). Dyrektor Parku potencjalnie może wywoływać takie postępowania przez poinformowanie RDOŚ o stanie faktycznym (RDOŚ ma wówczas obowiązek wszczęcia z ich urzędu), ale wykazanie odpowiednich zagrożeń w planie ochrony bądź naruszenie wskazanych w planie ochrony sposobów ich minimalizacji może być przydatne jako wykazanie przesłanki wymagającej wszczęcia postępowania).

Rozdz. 4 w aktualnym projekcie rozporządzenia wymaga weryfikacji i przemyślenia pod tym kątem, tj. wprowadzenia do niego zapisów, które mogą być pomocne parkowi narodowemu we wszystkich dających się wyobrazić sytuacjach wymienionego wyżej typu. Wydaje się, że w obecnej wersji projektu brakuje np. zapisów które byłoby przydatne w sprawach ochrony drzew i zadrzewień w otulinie (może to dotyczyć zadrzewień będących istotnym elementem korytarzy ekologicznych), czy też współdziałania z sąsiednimi obwodami łowieckimi w zarządzaniu populacjami zwierzyny.

12. W przypadku siedlisk i gatunków zależnych od wód, w kolumnie dot. sposobów eliminacji i minimalizacji zagrożeń należy wskazywać warunki wodne, jakie powinny być osiągnięte, w sposób maksymalnie konkretny i precyzyjny. Staną się one bowiem celem środowiskowym, o którym mowa w art 61 ustawy Prawo wodne (por. uwaga nr 3). Park będzie mógł się domagać od stron trzecich, w tym od Wód Polskich, spełnienia tych warunków – ale do tego muszą one być sformułowane w sposób maksymalnie konkretny, precyzyjny i jednoznaczny, nie pozostawiający możliwości uchylenia się od ich spełnienia na drodze niewłaściwej interpretacji zapisu.
13. Zakres planu ochrony dla obszaru Natura 2000, rzekomo ujęty w przedstawionym projekcie planu ochrony parku narodowego, nie dopuszcza pozostawienia oceny stanu przedmiotów ochrony na poziomie „XX – nieznaną” i planowania działań w celu uzupełnienia wiedzy. Stan wiedzy powinien być uzupełniony w ramach prac nad planem. Uzupełnienie stanu wiedzy o

siedlisku lub gatunku z pewnością nie jest wystarczającym warunkiem utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony. Aby określić rzeczywiste warunki utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony, trzeba najpierw uzupełnić stan wiedzy.

Wnosimy, by przed ustanowieniem planu ochrony WPN dokonać potrzebnego uzupełnienia stanu wiedzy, a następnie by treści w rozdziale 5 uzupełnić odpowiednio.

14. Warunki utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony niektórych siedlisk i gatunków, zaproponowane w rozdz. 5, wydają się niewystarczające. W szczególności:

- 1) Dla siedliska 3270 warunkiem wydaje się zachowanie naturalnych procesów akumulacji odsypisk brzegowych i śródnurtowych (np. w Warcie) oraz przywrócenie elementów naturalnego reżimu hydrologicznego;
- 2) Dla łąk trzęślicowych 6410 warunkiem wydaje się nie tylko samo ekstensywne koszenie, ale koszenie w określonym terminie i zachowanie zmiennowilgotnych warunków wodnych;
- 3) Dla grądów 9170 oraz dla kwaśnych dąbrów 9190 warunkiem wydaje się zapewnienie swobodnego przebiegu procesów przyrodniczych przynajmniej w części płatów siedliska, a także umożliwienie akumulacji martwego drewna, rozwoju drzew starych i biocenotycznych we wszystkich płatach siedliska;
- 4) Dla migrujących gęsi oczywistym warunkiem wydaje się zapewnienie spokoju i bezpieczeństwa w miejscach żerowania, nawet jeżeli w pewnych innych aspektach wiedzę o korzystaniu przez te gatunki z Parku należałoby uzupełnić. Ważne jest także zapewnienie żerowisk odpowiedniej jakości (co może zależeć od struktury upraw), ochrona obszarów żerowania przed urbanizacją, zachowanie bezpiecznych miejsc nocowania oraz bezpieczeństwa na trasach przelotów między miejscami żerowania i nocowania (także jeśli te trasy i miejsca leżałyby poza Parkiem);
- 5) Dla wszystkich siedlisk przyrodniczych ważnym warunkiem wydaje się zabezpieczenie przed synantropizacją przez wyeliminowanie w sąsiedztwie potencjalnych źródeł inwazji gatunków obcych i niedopuszczenie do powstawania w sąsiedztwie nowych źródeł synantropizacji, w szczególności zabudowy;
- 6) Dla siedlisk nieleśnych oraz dla nieleśnych obszarów ważnych dla gatunków – ważnym warunkiem wydaje się zabezpieczenie płatów niebędących w wieczystym użytkowaniu Parku przed zabudową, użytkowaniem ornym, wprowadzaniem upraw, zalesieniem;
- 7) Dla leśnych siedlisk przyrodniczych: ważnym warunkiem wydaje się umożliwienie procesów starzenia się i drzewostanów, naturalnych procesów dynamiki lasu i populacji gatunków leśnych; powstawania mikrosiedlisk nadrzewnych, naturalnej dynamiki zasobów martwego drewna (procesy kluczowe dla podtrzymywania różnorodności biologicznej w leśnych siedliskach przyrodniczych);
- 8) Dla traszki i kumaka: ważnym warunkiem wydaje się zachowanie odpowiedniego zagęszczenia drobnych zbiorników wodnych w krajobrazie i ich napełnienia wodą w okresie wiosennym;
- 9) Dla wydry – zapewnienie bazy żerowej w postaci bogatych populacji ryb i płazów, a w tym celu zapewnienie wysokiej jakości chemicznej, fizykochemicznej i hydromorfologicznej cieków;
- 10) Dla dzięcioła średniego ważnymi warunkami wydają się co najmniej: określony udział drzew starych, w szczególności dębów, oraz określony poziom zasobów martwego liściastego drewna stojącego w drzewostanach WPN¹.

¹ Przykładowo, w publikacji *Zamadzka D., Ciach M., Figarski T., Kajtoch Ł., Rejt Ł. 2013. Materiały do wyznaczania i określania stanu zachowania siedlisk ptasich w obszarach specjalnej ochrony ptaków Natura 2000. GDOŚ, Warszawa,*

Zwracam tu uwagę, że sensem tego elementu planu jest przede wszystkim wskazanie „warunków zewnętrznych”, tj. warunków, których spełnienie zależy od stron trzecich – po to, by stworzyć podstawy prawne do domagania się od stron trzecich spełnienia takich warunków. W szczególności, wydaje się że dość oczywistymi warunkami, które powinny się znaleźć w tym rozdziale, są także:

W przypadku gospodarczo użytecznych siedlisk przyrodniczych pozostających na terenie WPN przynajmniej częściowo we władaniu stron trzecich (łąki, jeziora), w tym rozdziale należałoby sformułować takie ramy gospodarowania w tych siedliskach, w których możliwe będzie osiągnięcie właściwego stanu ochrony.

W przypadku siedlisk i gatunków zależnych od wód, bardzo ważne jest konkretne i precyzyjne sformułowanie warunków. Staną się one bowiem celem środowiskowym, o którym mowa w art 61 ustawy Prawo wodne (por. uwaga nr 3). Park będzie mógł się domagać od stron trzecich, w tym od Wód Polskich, spełnienia tych warunków – ale do tego muszą one być sformułowane w sposób maksymalnie konkretny, precyzyjny i jednoznaczny, nie pozostawiający możliwości uchylenia się od ich spełnienia na drodze interpretacji zapisu.

Warunki określone w rozdz. 5 stworzą także dla stron trzecich (także poza samym terenem Parku, o ile taka będzie treść warunku) ramy postępowania, poza którymi działania niezgodne z tymi warunkami będą wywoływać konsekwencje z art 37.2 ustawy o ochronie przyrody (RDOŚ poinformowany przez dyrektora parku o stanie faktycznym będzie obowiązany wszczynać z urzędu postępowanie w kierunku nakazania wstrzymywania działań i podjęcia działań naprawczych). Aby osiągnąć ten skutek – potencjalnie pomocny w ochronie parku narodowego – warunki muszą być sformułowane tak, by nie było wątpliwości, jakie działania je naruszają.

Rozdz. 5 wymaga w konsekwencji zasadniczych przeróbek i uzupełnień.

15. Warunkiem zachowania integralności obszaru Natura 2000 Ostoja Wielkopolska i obszaru Natura 2000 Ostoja Rogalińska w części pokrywającej się z WPN wydaje się przede wszystkim:
 - 1) zachowanie niezabudowanego i niezurbanizowanego obszaru o charakterze leśno-rolniczym, mimo presji urbanizacji w strefie podmiejskiej Poznania i dążeń do rozbudowy infrastruktury;
 - 2) utrzymanie przynajmniej znaczących fragmentów obszaru wolnych od antropopresji turystycznej i rekreacyjnej.
16. W rozdz. 6, zupełnie niewystarczające wydaje się ograniczenie wskaźników stanu ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków roślin i zwierząt, będących przedmiotami ochrony obszarów Natura 2000 wyłącznie do kryterium ilościowego (areal siedlisk, liczebność gatunków). Wskaźniki powinny określać także jakościowe aspekty struktury i funkcji siedlisk przyrodniczych oraz ilościowe i jakościowe aspekty siedlisk gatunków (skupiając się na tych, które mogą się zmieniać z jednej strony pod wpływem zagrożeń, a z drugiej strony pod wpływem właściwej ochrony). Zachowanie samego arealu siedliska przyrodniczego, przy

zapropozowano jako wskaźniki właściwego stanu ochrony siedlisk dzięciola średniego: „udział płatów lasów liściastych o powierzchni >20 ha w stosunku do całkowitej powierzchni lasów liściastych >80%, udział w płacie drzewostanów w wieku >120 lat powyżej 80%, zagęszczenie starych, wolno stojących dębów o średnicy >48 cm większe niż 40 drzew/ha lub całkowita powierzchnia przekroju pierścicowego starych dębów 10–15 m²/ha, liczba stojących martwych drzew o średnicy >48 cm >10/ha, drzewostan o wysokim stopniu naturalności, zróżnicowany gatunkowo, tj. >2 gatunki drzew liściastych w górnym piętrze lasu i wielopiętrowy (np. grądy i legi jesionowo-wiązowe), w którym udział gatunków liściastych >85%; warunek zróżnicowania gatunkowego najwyższego piętra lasu nie dotyczy acidofilnych dąbrów, w których dominują dęby; oznaki spontanicznej regeneracji lasu związane z rozrzedzeniem warstwy koron pierwszego piętra lasu, obecność luk w drzewostanie, obecność martwych stojących drzew”.

pogarszających się wskaźnikach struktury i funkcji, albo nawet tylko przy zablokowaniu możliwości ich poprawy; nie może być uznane za osiągnięcie właściwego stanu ochrony.

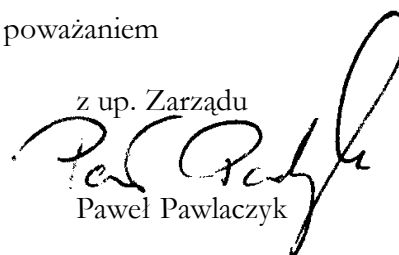
Dla niektórych typów siedlisk przyrodniczych, np. dla gradów i kwaśnych dąbrów, wydaje się że właściwym referencyjnym stanem ochrony jest powiększenie ich arealu i usunięcie fragmentacji płatów siedlisk, dokonanej przez dawniejszą, niewłaściwą gospodarkę leśną przed powołaniem Parku. Tym samym, wskaźnikiem właściwego stanu ochrony powinno być osiągnięcie powierzchni referencyjnej, a nie tylko zachowa nie powierzchni obecnej (nawet jeżeli osiągnięcie takiego stanu wymaga więcej czasu, niż okres realizacji planu ochrony).

17. W rozdz. 7, w opisie sposobów ochrony czynnej w ekosystemach leśnych, pkt 1.2.1.g proponujemy uzupełnić: „*Odtwarzanie zasobów rozkładającego się drewna i mikrosiedlisk nadrzewnych przez pozostawianie wszystkich drzew martwych, zamierających, uszkodzonych, wykerotów i złomów, drzew zabubionych i innych drzew biocenotycznych, oraz pozostawianie – także podczas realizacji przebudowy drzewostanów - drzew o największym potencjale do rozwoju cech biocenotycznych w przyszłości, w tym w szczególności drzew starych (w wieku ponad 100 lat)*”. Troska o odtworzenie zasobów mikrosiedlisk nadrzewnych, a w dłuższej perspektywie – zasobów martwego drewna grubowymiarowego, wymaga w WPN w szczególności ochrony drzew starych, choćby nawet gatunek drzewa był niezgodny z siedliskiem (np. stare sosny w gradach i kwaśnych dąbrowach). Tylko na takich drzewach ma bowiem szansę wykształcić się pełna gama mikrosiedlisk nadrzewnych, tak ważnych dla leśnej różnorodności biologicznej. Potrzeba ta powinna wpływać na realizację zabiegów przebudowy drzewostanów, stąd powinna być wyraźnie wyartykułowana w planie.
18. W rozdziale 7, pkt 2.2., opis pozycji 1-3 jest niejasny. Poz. 1 obejmuje „*Cięcia pielęgnacyjne i regulujące skład gatunkowy*”, poz. 2 „*Cięcia promujące gatunki właściwe dla danego siedliska leśnego i eliminujące gatunki obce ekologicznie i geograficznie*”, poz. 3 – „*Cięcia pielęgnacyjne i regulujące skład gatunkowy*”. Nie wiadomo, czym te pozycje się od siebie różnią. Wnosimy o przereformowanie i uzupełnienie opisu. Bez tego nie jest możliwe wyrobienie sobie opinii o projekcie planu. W konsekwencji skazanych wyżej niejasności, zaplanowana koncepcja unaturalniającej przebudowy drzewostanów WPN jest nietransparentna i z tego powodu nie może być pozytywnie zaopiniowana. Mamy nadzieję, że nie będzie ona realizowana na podstawie opracowania wykonanego dla WPN przez BULiGL w 2013 r., które przewidywało na terenie parku narodowego nawet stosowanie rębni zupełnej Ib. Nie negując co do zasady potrzeby przebudowy sztucznych drzewostanów, uważamy że w WPN powinna ona być realizowana głównie przez podsadzenia i zabiegi trzebieżowe w drzewostanach młodszych. Należy natomiast zrezygnować z cięć w starszych, > 100-letnich drzewostanach, nawet niezgodnych z siedliskiem, gdyż zachowanie starych drzew i wykształcających się na nich mikrosiedlisk, a także starodrzewiowego krajobrazu leśnego, będzie w takich drzewostanach wartością większą, niż przyspieszenie unaturalnienia składu gatunkowego. Drzewostany starsze ulegają zresztą renaturyzacji wskutek procesów spontanicznych.
19. W rozdziale 7, wątpliwości budzi zapis „*Porządkowanie terenu wokół szlaków turystycznych i dróg publicznych z materiałów łatwopalnych*” – o jakie materiały chodzi? Ważne jest, by zapis nie był wykorzystywany do usuwania martwego drewna (które zwykle stosunkowo szybko uzyskuje wysoka wilgotność i nie stwarza szczególnego zagrożenia pożarowego).
20. Dlaczego w celu poprawy stanu wód jeziora Budzyńskiego zaplanowano w rozdziale 7 tylko „*Dażenie do wyeliminowania zrzutu ścieków bytowych do zlewni jeziora*”, a nie wyeliminowanie takiego zrzutu? Jaki charakter mają te zrzuty ścieków, czy są legalne, a jeżeli tak to kto i kiedy je zalegalizował, mimo negatywnego wpływu na jezioro chronione w parku narodowym.

21. „Kontrola populacji roślinożerców, w tym jeleni (*Cervus elaphus*) i saren (*Capreolus capreolus*)”, zapisana w rozdziale 7, nie jest działaniem koniecznym dla ochrony ssaków. W WPN nie powinna być planowana redukcja zwierzyny gatunków rodzimych.
22. W rolniczych fragmentach terenu WPN istotnymi strukturami przyrodniczymi są aleje przydrożne (w tym aleje drzew owocowych). Ich zachowanie wymaga jednak ochrony czynnej przez nasadzenia nowych drzew, uzupełniające ubytki. W rozdz. 7 brakuje takiego zadania. W warunkach WPN sugerujemy dopuścić wyjątkowo także stosowanie w alejach gatunków obcych – robinii, kasztanowca – w przypadku uzupełniania obecnie istniejących alei tych gatunków drzew.
23. Rozważyć należałoby także działanie polegające na wprowadzaniu, w krajobrazach rolniczych w WPN, nowych alei przydrożnych, nowych zarośli śródpolnych w typie czyżni i zarośli trzmielinowo-szakłakowych oraz pasm zarośli czyżniowych lub trzmielinowo-szakłakowych na pasach gruntów rolnych przy ścianie lasu.
24. W rozdz. 7 powinna znaleźć się renaturyzacja rzeki Trzebawki, wymieniona wcześniej w rozdz. 4 jako jeden ze sposobów zapobiegania zagrożeniom. Plan powinien określać, na czym dokładnie ma ona polegać (jakie elementy będą renaturyzowane i w jaki sposób).
25. W obecnym stanie prawnym, rozdz. 7 planu ochrony parku narodowego jest podstawowym środkiem legalizacji działań samego Parku, wobec zakazów z art 15. Tylko ujmując odpowiednie działania w planie ochrony, park narodowy będzie przy wykonywaniu tych działań zwolniony z własnych zakazów bez konieczności uzyskiwania decyzji derogacyjnej Ministra. W obecnym stanie prawnym jest to więc m. in. jedyny sposób, na jaki dyrektor i pracownicy parku mogą uzyskać prawo do poruszania się pieszo, samochodem czy sprzętem pływającym po własnym parku poza wyznaczonymi szlakami, drogami i miejscami (wyznaczenie miejsc, tras i dróg przez dyrektora nie może być ograniczone podmiotowo). Wydaje się więc konieczne zapewnienie, by z planu wynikały wszystkie zadania, dla realizacji których pracownicy parku muszą się poruszać po terenie własnego parku. Projektowany art. 7 wymaga sprawdzenia pod tym kątem.
26. W rozdziale 9 warto zastrzec, że stale powierzchnie monitoringowe należy utrwalić w terenie. Nie jest wystarczające lokalizowanie ich tylko za pomocą GPS, jak robi się to w Państwowym Monitoringu Środowiska. Metodyka monitoringu w parku narodowym powinna uwzględniać parametry i wskaźniki przewidywane w PMS, ale do ich badania wykorzystywać dokładniejsze i bardziej zaawansowane metody. Np. w leśnych siedliskach przyrodniczych zasadny byłby monitoring na siatce kołowych powierzchni próbnych, w tym dokładna rejestracja martwego drewna i mikrosiedlisk nadrzecznych. Uwodnienie siedlisk hydrogenicznnych powinno być monitorowane za pomocą ciągłej rejestracji poziomu wody. Pożądane jest zorganizowanie powtarzalnej rejestracji fotograficznej płatów poszczególnych siedlisk. Monitoring poczwarówek powinien być realizowany inną metodą, gdyż metodyka PMS stosowana co 3 lata mogłaby być niszcząca dla stanowisk.
27. W rozdz. 10, w regulacji umożliwiającej wprowadzanie psów, zbędny wydaje się wymóg wprowadzania ich w kagańcu. Obowiązek trzymania psa na smyczy wydaje się wystarczający dla minimalizacji oddziaływania na chronione zasoby przyrodnicze. Kaganiec może być co najwyżej środkiem zabezpieczającym innych turystów, ale potrzeba jego zastosowania zależy od cech indywidualnych psa, je ocena powinna być więc pozostawiona właścicielowi psa, który i tak jest za niego odpowiedzialny.

28. W rozdziale 10 niezrozumiale jest wyłączenie obszarów występowania stanowisk roślin rzadkich i chronionych z możliwości prowadzenia badań naukowych. Czy nie przewiduje się nieniszczących badań nad populacjami roślin rzadkich i chronionych? Każde badania naukowe będą i tak wymagały zgody dyrektora Parku, a w razie potrzeby także zgody Ministra na odstępstwo od zakazów parku narodowego – zgoda taka nie powinna być udzielona na badania, które mogłyby negatywnie wpłynąć na przyrodę Parku.
29. W Wielkopolskim Parku Narodowym istnieje pilna potrzeba przemyślenia i zrewidowania sieci udostępnianych szlaków i tras. Obecnie teren Parku pokryty jest płataniną: znakowanych szlaków pieszych, znakowanych szlaków rowerowych, tras „Aktywna Trójka”, tras Nordic Walking, ścieżek dydaktycznych, „Tras dopuszczone przez Wielkopolski Park Narodowy na potrzeby imprez sportowo-rekreacyjnych” itp. Poza siecią tych szlaków istnieje gęsta sieć zwyczajowo używanych przez ludzi dróg i ścieżek. Nie jest jasne, czy Park dopuszcza poruszanie się nimi, gdyż nie są one oznakowane jako zabronione i w praktyce ruch pieszy na nich jest tolerowany. Silna antropopresja i bardzo duża liczba odwiedzających, w tym także spacerowiczów od sąsiadujących miejscowości, sprawia że wyegzekwowanie zakazu poruszania się poza szlakami jest w niektórych częściach Parku nierealne; z drugiej strony potrzeby ochrony przyrody wymagałyby, żeby przynajmniej pewne części Parku nie były penetrowane przez ludzi.
- W planie ochrony Parku oczekiwaliśmy przemyślanej koncepcji w tym zakresie. Naszym zdaniem, delegacja do określenia w planie obszarów i miejsc udostępnianych obejmuje także elementy liniowe, czyli szlaki (niezależnie od faktu, że rzeczywistego udostępnienia w granicach dopuszczonych planem ochrony dokonuje dyrektor parku, biorąc pod uwagę zmienne potrzeby i ograniczenia przyrodnicze). Treści te powinny więc znaleźć się w rozdziale 10.
30. Zgodnie z delegacją ustawową, rozdział 12 ma określać ustalenia. Zapisy tego rozdziału powinny być więc sformułowane w sposób ustalający, a nie tylko sugerujący normy. Niewłaściwe wydają się tu frazy „dążyć do...” „zaleca się...”.
31. W Wielkopolskim Parku Narodowym rozważona powinna zostać sieć drogowa fragmentująca Park. Naszym zdaniem należałoby dążyć do wyłączenia z ruchu samochodowego obecnej drogi powiatowej 2495P na odcinku Komorniki-Jeziory, z wyjątkiem komunikacji publicznej do parku narodowego, a także dróg: Trzebaw-Jeziory, Sęszew-Górka, Łódź-Trzebaw, Trzebaw-Jarosławiec (z wyjątkiem udostępnienia dla mieszkańców).
32. Postulujemy dodanie w rozdz. 12 zapisów dotyczących gospodarowania zasobami wodnymi, które musi uwzględniać potrzebę zasilania wód powierzchniowych i wód podziemnych. Wymaga to brania pod uwagę w planowaniu przestrzennym ograniczeń w zakresie poboru wód powierzchniowych i podziemnych.
33. Postulujemy dodanie w rozdz. 12 zapisów przeciwdziałających zanieczyszczeniu światłem, zarówno w Parku, jak i w otulinie (odpowiednie projektowanie oświetlenia, wyłączanie oświetlenia w późnych godzinach nocnych).

z poważaniem

z up. Zarządu

Paweł Pawlaczyk